

רחמנא אדכר לן קיימה דידוד...

פעם בעת שלמד עם נכדו נער צעיר, החל הנכד לדפדף ולעיין במהרש"א כדי למצוא תשובה לשאלות שהתעוררו להם, היכה רבי דוד קלות בידו וגער בו: "במהרש"א יש לעיין רק אחרי שעמלת עד קצה יכולתך, היות והמהרש"א לא נועד ח"ו להקל ביגיעה - ורק אחר שכבר יש לך תשובה, או אז תעיין במהרש"א שמא גם הוא עונה כמוך, ואם אינו עונה כמוך, צריך להתייגע ולהבין למה לא".

שקידתו בתורה היתה למופת ולדוגמא לכל. כל לילה בחצות אחר תיקון חצות היה בא לביהכנ"ס, והיה יושב ולומד טור וב"י וסוגיות הש"ס, לעתים עם חברותות ולעתים לבד עד תפילת שחרית כותיקין, לאחר התפילה עסק בלימוד "חק לישראל" ובפרקי נ"ך, אח"כ חזר לביתו לאכילת פת שחרית, ושוב הלך ללמוד, וסדרי לימודיו שהיו בעמקות ובעיון גדול נמשכו עד תפילת ערבית ללא הפסקה. בדרכו לשיבה ולכל מקום שהלך היו שפתותיו דובבות תורה נביאים וכתובים משנה וגמרא, ואף תוך כדי עיסוקו במצוות כגון בערש"ק כאשר הכין את צרכי השבת, היה תוך כדי כך מדבר בדברי תורה. כמו"כ בסעודות השבת היה רבי דוד מקריא בקול רם שו"ע ומ"ב שישמעו כל בני הבית, וכשרבי דוד אכל ביקש מנכדו שיקריא הוא בקול.

בימי מלחמת העולם הראשונה, בעת שרבי דוד היה אצל בנו רבי נחום ויספיש הי"ד בשפיה, והיה צריך לעמוד בגורן בשעת הדישה על הקרש בעת שהסתובבו החמורים, הרי באותם השעות למד מסכת יבמות בעל פה, ובאותה התקופה זכה ללמוד מסכת זו יותר ממאה ואחת פעמים, עד שהיתה מסכת זו שגורה

והיה חסר שם דף, היו שניהם לומדים אותו בעל פה מרוב בקיאותם בש"ס, והמהרי"ל דיסקין התבטא עליהם: "שני הראשים הטובים בירושלים הם רבי דוד בהר"ן ורבי משה שוחט". אחרי הסתלקותו של המהרי"ל דיסקין עלה לארה"ק בנו הגאון הגדול רבי יצחק ירוחם דיסקין זיע"א שמילא מקום אביו בראשות ישיבת אהל משה. אף הוא הראה לרבי דוד חביבות והערכה יתירה, ובעת שהיה רבי דוד נכנס אליו, נהג הגרי"י לקום מפניו.

מופלא היה רבי דוד בתורתו ובעומק עינו, כאשר מחד גיסא היה מפשט דברים ומבארם בשפה השה לכל נפש, ומאידך גיסא היה מעמיק ומחדש עצום, עד שבזמנו היו שאמרו שראשו הוא כראש המהר"ם שיף בעומקו, ומחמת מהירות מחשבתו אינו מעלה את חידושי תורתו על הכתב בדרך קבוע. לפעמים יכול היה להתעמק שלש שעות בדיבור אחד של מהרש"א, וכשהחברותא האיצו בו להמשיך בסוגיא הבאה, הראה לו רבי דוד שעדיין לא הגיעו לעומקם של דברים עד תומם.

אחד מהנוכחים בסעודה היה הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל וכאשר שמע את דרשתו התפעל ממנו מאוד ואמר לו, אתה תהיה חתני לבתי שרה, ואכן באותו ערב ערכו את התנאים.

בשנות בחורו למד בישיבת "עץ חיים", ועסק בתורה יום ולילה עד שנודע לת"ח מופלג, וכעבור ג' שנים מאז שידוכיו, בר"ח אלול שנת תרמ"א בהיותו בן ט"ז שנים, נשא רבי דוד את זוגתו כאשר אחיו-רבו הגרש"ז היה שושבינו.

במשך שנים רבות לאחר נישואיו המשיך רבי דוד ללמוד בישיבת עץ חיים, עד שבשנת תרנ"ד הודיעו מטעם מרן המהרי"ל דיסקין מבריסק זיע"א, כי מתכונן לפתוח ישיבה עבור טובי האברכים המצויינים בירושלים, והרב מבריסק יגיד לפניהם שיעור קבוע בגמרא והלכה. אחד מן האברכים שנבחרו על ידי מרן המהרי"ל דיסקין היה רבי דוד, ואף שמלכתחילה לא חפץ רבי דוד להחליף את מקום תלמודו, אולם מרן הגאון רבי שמואל סלאנט שעמד בראשות ישיבת עץ חיים, הפציר בו שיסכים להכנס לישיבתו של המהרי"ל דיסקין, ורבי דוד סבר וקיבל. כך נתיסדה לה "ישיבת אהל משה" של מרן המהרי"ל דיסקין עם עשרה אברכים מצויינים שבראשם היה רבי דוד.

חיבתו והערכתו של המהרי"ל דיסקין אליו לא ידעה גבולות, והעיד על רבי דוד כי הוא גדול בתורה, ובמשך תקופה ארוכה היה המהרי"ל דיסקין תומך ברבי דוד במיוחד חוץ מדמי הישיבה אשר קיבל. רבי דוד למד אז בחברותא עם הגאון רבי משה שוחט-פרנקנטל, ומסופר כי כאשר למדו ביחד בגמרא מסויימת

ב חודש אלול שנת תרכ"ה זרחה שמשו של הגאון רבי דוד, לאביו האי גאון וקדוש רבי נחום משאדיק זיע"א ולאמו הצדקנית מרת מינא לאה ע"ה, בתו של הגאון רבי משה ריבלין בן הגאון רבי הלל משקלאוו מתלמידי רבינו הגר"א נ"ע.

עוד בהיותו ברחם אמו ניבא אביו הגה"ק רבי נחום שלגדולות נוצר, והיה מרבה בתפילות ותחנונים ובאמירת פרקי תהלים לאין מספר. לאשתו אמר כי בדעתו לקרוא לו 'דוד' על שם דוד מלך ישראל, ומתפלל עליו שיהיה גדול בתורה וביראת שמים, ובפרט מרבה באמירת תהלים שחיברם דוד המלך. ולאחר מכן כאשר נולד אמר לבנו הגאון רבי שלמה זלמן, כי הילד דוד חשוב מאד בעיניו שנולד לו בקדושה יתירה ולעת זקנותו, ויראה דורות טובים ורבים ממנו, ועל כן מבקש ממנו לשמור אותו מכל רע ולדאוג לגדלו לתורה ולמעשים טובים. כמו"כ ביקש רבי נחום מאת ידידו הגה"ק רבי מאיר אויערבאך בעל "אמרי בינה" רבה של ירושלים שישגיח עליו לחנכו לתורה וליראת שמים ולהדריכו בדרך ד'.

כעבור שמונה שבועות מאז לידתו של רבי דוד, חלה אביו רבי נחום במגיפת החולירע שהשתוללה אז בירושלם, וכעבור ימים ספורים כליל יום רביעי י"ב מרחשון תרכ"ו עלה לישיבה של מעלה.

בילדותו למד רבי דוד אצל מלמדים פרטיים ולא בתלמוד תורה, כמו"כ קיבל תורה הרבה מפי אחיו הגרש"ז (שהיה מבוגר ממנו בשלושים שנה) שגם מסר לו מתורת אביו זצ"ל ומהנהגותיו. בסעודת הבר מצוה דרש רבי דוד בחידושים נפלאים במשך כמה שעות, כאשר

רבי דוד בהר"ן זצוק"ל, נלב"ע ז"ך מנחם-אב תש"ו / י. שכטר

של מרן בעל החזון איש, ונשא ונתן עמו הרבה בדיני מעשרות, ומני אז העריך החזון"א מאוד את רבי דוד, והתבטא עליו כי הוא תלמיד חכם מופלג. בשנת ת"ש כאשר החזון"א שהה בשכונת גבעת שאול בירושלם, הלך רבי דוד מביתו בשכונת שערי חסד עד לגבעת שאול כדי לפגוש את החזון"א, ובכניסתו בירך על החזון"א "שחלק מחכמתו ליראיו".

אף עם מרן הגרי"ז הלוי סאלאווייצ'יק מבריסק התיידד מאד, והיה מרבה לבקרו לעתים תכופות, ואף הגרי"ז החזיר לו אהבה על אהבה, והתבטא עליו כי הוא ה"פאר של ירושלם", ופעם אף הורה לבנו ללוות את רבי דוד ביציאתו מביתו.

בשנותיו האחרונות חלה ועמד תחת השגחת הרופאים, וגם כאשר שכב ביסוריו לא שינה מאומה מדקדוקו בהלכה, ולא הסיח דעתו משום נדנדוד וסרך של הקפדה. בשבוע האחרון לחייו נפל למשכב והועבר לביה"ח "שערי צדק", וביום השבת ז"ך לחודש מנ"א תש"ו נצחו אראלים את המצוקים והשיב את נשמתו הטהורה לבוראו.

בהוראת מרן הגרי"ז התקיימה ההלויה לעבר הר הזיתים מיד במוצש"ק ולא דחו אותה ליום ראשון, באמרו: "וכי מי לא יבוא להלויתו של רבי דוד"... בעת ההלויה הספידו תמרורים מרן הגרי"ז בענגיס זצ"ל, ועוד מגאוני ירושלם ומבני המשפחה. כעבור זמן כאשר דבר פטירתו נודע למרן החזון"א, זלגו עיניו דמעות ולא היה יכול לדבר מרוב צער.

היתה בהכנעה, והיה ניכר בו שחש הוא כעומד לפני המלך ממש.

מתוך יראת שמים שבערה בו, וכתלמידו של המהרי"ל דיסקין וממשיך מורשתו של אביו הגרי"ג, היה חרד ושומר כל העת מפני השינויים שחוללו המתחדשים בכרם בית ישראל, והיה עומד בפרץ כנגד כל סטיה מדרך ישראל סבא. כך גם יצא נגד כל שינוי בחינוך הטהור.

התנגד נחרצות לכל שיתוף עם התנועה הציונית וראשיה, נלחם בכל כוחו בועד הלאומי, וביחד עם גדולי ירושלם חתם נגד "כופר הישוב" של הועד הלאומי שאסור להתחבר עמהם או לסייעם ולתמוך בהם. כאשר היו רבנים שהצטרפו לוועד הלאומי יצא נגדם בכל חומר הדין כי אין לסמוך על הוראתם וכש"כ על הכשרות שתחת רשותם. וכמו"כ אסר ליהנות מן המוסד המקולקל "קהלת" שהושיט עזרה לאברכי הישיבות בירושלם.

התבטא בחריפות כנגד מי שמחזיק בדעות לאומיות, ופעם כאשר נשאל על יקב שיש בו פועלים מחללי שבת בפרהסיא האם נעשה היין ליין נסך בנגיעתן, השיב: "אם מצד מחללי שבת בפרהסיא לא חיישינן, שהרי אם יפגוש בהם רבם לא יחללו שבת בפניו, וא"כ הוי כמחלל שבת בצניעא שלא נאסר במגעו, אבל הרי הם אינם מאמינים ב"ג עיקרים ומצד זה נפסל היין".

קשרים מיוחדים היו לו עם גאוני הזמן, ובשנת תרצ"ה שבת רבי דוד בעיר בני ברק רגל שמחת העליה לתורה של נכדו, ועלה אז לביתו

וכך בעינו הגדול הגיע למדרגה הגדולה של לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכל הלכה והלכה היתה מחוורת לו כשמלה. אמרו זקני ירושלם: "כשהיה רבי דוד בהר"ן הולך למדת מכך הלכה, כשהיה עומד למדת מכך הלכה, כשהיה יוד למדת מכך הלכה - ולא סתם הלכה אלא עומקה של הלכה".

דרכו היה לעורר שיקיימו כל דין ודין כתיקונו וכהלכתו, ובמיוחד היה מעורר על קיום דברים שהם מדינא דגמרא, ופעם קודם חג הסוכות הראה לו אברך אתרוג מהודר ביותר שרכש לו בכספו, שאלו רבי דוד: "האם כבר קנית נעליים לרעייתך ליו"ט?", בהסבירו כי הידור מתחיל אך ורק אחר קיום דינא דגמרא. וכך אכן נהג בעצמו, לקנות אתרוג פשוט, ואת הכסף השאיר כדי לקנות לאשתו דבר מה לחג.

מדי לילה היה קם בחצות, והיה בוכה בבכי קורע לב בדמעות שליש על חורבן בית המקדש, לאחר מכן בירך ברכות התורה, ואח"כ היה אומר את הפסוקים שמתחילים באותיות ג-ד-ה שבתהלים קי"ט בתמניא אפי (אשר פסוקים אלו מדברים על התורה) בדמעות שליש, בעריכות ובדביקות נפלאה, ושוב הלך לביהכנ"ס ועסק בתורה עד לתפילת שחרית כוונתיקין.

מי שלא ראהו מתפלל לא ראה תפילה מימיו, היה מתפלל ככתוב בשו"ע, כל מילה ומילה כמונה מעות, שתי כפות ידיו היו אחוזות זו בזו על ליבו, והיה מאריך בתפילה מתוך כוונה וריכוז עצום, כשכל תפילתו

בפיו ביותר. ואף לאחר מכן כאשר גוייס בעל כורחו על ידי הטורקים כדי להוציא את ביצי הארבה מהשדות, היה חוזר ומשנן דברי רש"י הארוכים ביבמות דף ט' ע"ב אשר ידען בעל פה.

בכל ערב ראש חודש נהג רבי דוד ללכת לקבר רחל עם ידידיו מגדולי ירושלם, רבי בן ציון שפירא ורבי אברהם יוחנן יאדלער, ובכל הדרך היו לומדים משניות בעל פה. מסופר כי פעם נסע רבי דוד עם נכדו רבי נחום פרידמאן לקבר רחל, ואחד מבניו של רבי נחום רצה להצטרף אליהם, נענה אליו אביו רבי נחום ואמר לו: "לנו אין הדרך מפריעה בלימוד התורה כיון שאנו עוסקים בכל עת בלימוד, אבל אתה אם אינך יכול ללמוד בדרך הרי זה ביטול תורה ואל תיסע".

כגודל התמדתו ויגיעתו בתורה כן כיבד וייקר את התורה ולומדיה, ולדוגמא כשהיה לומד בגליון הש"ס להגרעק"א, היה קם כל כמה דקות לארון הספרים, והסביר שכיון שהגרעק"א מציין לעיין בספר פלוני וכו', א"כ מצוה לשמוע דברי חכמים, ומיד היה הולך לראות מה שכתוב בספר ההוא. בהקפתו על כבוד התורה היה אומר שאין להפריע לחתן בר מצוה בעת דרשתו, משום שאין זה כבוד התורה. כמו"כ היה נוהג מאוד בכבוד הספרים ובשמירתם, והיה נמנע כל ימיו מלסמוך ידיו על הספר. עיקר עיסוקו של רבי דוד היה בלימוד ארבעת חלקי השלחן ערוך עם מקורותיהם, כאשר בדרך לימודו היה מחשב את כל המקרים שאפשר להוציא מדין זה להלכה ולמעשה,

"עוד טרם עמדי על דעתי נחרת עמוק בלבי יראת וחרדת הכבוד וההערצה העילאית..."

היראה גדול מרבן שמו ר' דוד זצ"ל"ה [ואבי אמי ר' ליב ז"ל היה עוקב בחרדה על כל תנועה ותנועה מר' דוד זצוק"ל], וכן כל העם היו עונים אחריו זצ"ל"ה מקודש מקודש".

יראת וחרדת הכבוד וההערצה העילאית שהי' אצל אאמו"ר גאון ישראל זצ"ל"ה, ואבי אבי הגה"צ איש חי"ץ זצ"ל"ה, וזקני אבי אמי ירא אלקים באמת הרה"ג ר' ארי' ליב זצ"ל - גאון ההלכה ועמוד

"יראה ורעד יבוא בי לבוא בעניי בדברים אודות קדוש ד' גאון ירושלם ש' מעלה כקש"ת רבי דוד בנו של אותו קדוש ונורא רבי נחום זצ"ל"ה זיע"א אשר בעוד טרם עמדי על דעתי נחרת עמוק בלבי

מכתבו המיוחד לספר "ארח דוד" מהנהגותיו ותולדותיו של אותו צדיק זצ"ל שיצא לאור בשנת תשע"א, כותב רבינו ראש הישיבה הגר"ש אויערבאך שליט"א בביטויים מרטיטים:

להלן מיקבץ מיוחד של זכרונות מפעמים, ספוגים באהבת תורה ויראת שמים, מהיכלו הטהור של רבי דוד בהר"ן זצוק"ל - כפי שנשמעו בעיתות רצון מפי רבינו ראש הישיבה שליט"א:

רבי נחום זיע"א, אביו של רבי דוד, מנהגו היה ללכת בכל ערב שבת אחר חצות היום לכותל המערבי ולומר שם שיר השירים. בערב שבת אחד נשאר רבי נחום בכותל המערבי יותר מהרגלו, ושאלו בנו רבי זלמן מדוע מתמהמה. אמר לו ר' נחום: עוד מעט מגיעה לוי' של רב זצ"ל מפולין... לאחר מכן התברר שבאותה שעה נפטר אחד מגדולי פולין.

בהיותם ילדים קטנים, בעת שלמדו עם אביהם מרן הגרש"ז זצ"ל משניות תענית והגיעו למשנה בתענית שיחידים מתענים, ומבאר הגמרא (תענית י.) "מאן יחידים? אמר רב הונא: רבנן" - הדגים להם אביהם מרן הגרש"ז: ר' דוד ר' נחום'ס [-הגר"ד בהר"ן] מתחיל להתענות... זוהי הייתה דמות היחידים בבית הגרש"ז.

פעם שאל מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל את הצדיק רבי שלומקה מזוועה זיע"א על מה ולמה אינו מנהיג את עדתו בירושלים. כמו שהיה בביתו בזוועה? השיב: "אם נמצאים בירושלים צדיקים כמו ר' בן ציון ר' הירש מיכל'ס ור' דוד בהר"ן, אין צורך שאנהיג עדה".

אחר שיצא הספר "משנה ברורה" להכהן הגדול מאחיו מרנא בעל ה"חפץ חיים" זצוק"ל אמר הגר"ד זצ"ל שבכל העולם לא העריכו את הספר "משנה ברורה" כמו בירושלים. (ראה ארח דוד עמ' ז). וסיפר רבינו ראש הישיבה שליט"א שהיה הגר"ד זצ"ל משבח מאד את הגדלות שרואים בספר משנה ברורה ובייחוד בביאור הלכה.

היה אומר הגר"ד זצ"ל לגבי מנהגי ירושלים שאם אינם כפי שכתוב בהלכה לא מקיימים מנהגים אלו. וגם אם מנהגים אלו סותרים את המנהגים הקדומים של ארצות ליטא ופולין, אין מחויבים לקיימם.

שמע רבינו רה"י מפי אביו גאון ישראל מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל ששמע מהגאון רבי ליב טודרוס'ס זצ"ל ששמע מהגאון רבי זלמן בהר"ן מפי אביו איש אלקים קדוש הגאון רבי נחום משאדיק זצוק"ל מפי הגאון רבי זונדל מסלנט זצוק"ל ששמע מפי מרנא הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצוק"ל שכן שמע מאדוננו הגר"א זצוק"ל, כי ביום ז' סיון תק"ט בו קידש גר הצדק רבי

אברהם בן אברהם מוילנא ("הגרף פוטוצקי") שם שמים ברבים ונשרף על קידוש ד', בטלה הקליפה החיצונית, ורוח הטומאה השורה על הידיים בשעת הבוקר נחלשה. והוסיף, שעל כן היו מגדולי ירושלים שלא הקפידו בהליכת ד' אמות בלא נטילת ידיים שחרית.

הגר"ד זצ"ל הירבה להתלונן בכאב לפני מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהיום לא מתפללים בכונה כמו שהתפללו פעם, וגם כאלו שמתפללים בהתלהבות חיצונית, אין זה בכונה השלימה.

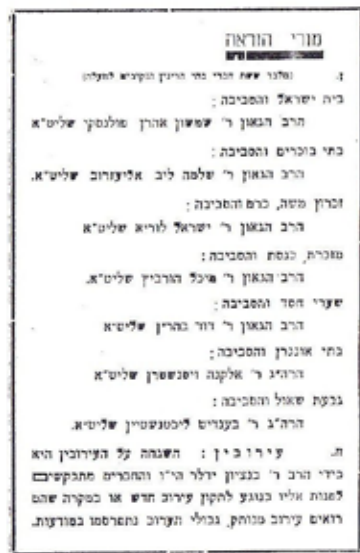
בעת שעבר הגר"ד זצ"ל להתפלל בבית הכנסת "אגודה שאהל" בשערי חסד בה כיהן כמורה הוראה, התנה בתוקף שלא יחכו עליו בק"ש ותפילה. וכמדומה שבתפילה הראשונה הש"ץ חיכה עליו בק"ש ומיד הפסיק להגיע לשם ונתבטל המניין ולא הועיל להם שום הפצרות. [עוד ראה ארח דוד עמ' ל"ן].

פעם שאל גאון ישראל מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל את הגר"ד זצ"ל: הנה מתקרב חג הפסח, מה ראוי להחמיר? וענה לו: הא לך שתי חומרות, האחת לאכול מצת מכונה, והשניה לאכול מצה שרויה משום עונג יום טוב...

בזמנם הערביים היו מוכרים שמן זית והיו מערבים עם זה שמן שומשמן, ובערב פסח לא ידעו להבחין איזה שמן יש בו שומשמן בכדי להימנע מלהשתמש בו. הגר"ד זצ"ל היה בערב פסח מריח את השמן זית ועל ידי זה מבחין האם עירבבו שם שמן שומשמן. גם אנשים אחרים היו מביאים לפניו שמן והוא היה מריח וסומך על זה בתוקף.

סיפר רבינו ראש הישיבה שליט"א מה ששמע מנכד הגר"ד זצ"ל הגאון רבי שלמה יחיאל פרידמן זצ"ל שרבינו הגר"ד זצ"ל למד קבלה בחברותא עם הגאון הקדוש רבי שלמה אלישיב זצ"ל בעל ה"לשם שבו ואחלמה", ובעל הלשם רצה ללמוד עם הגר"ד בספריו, אולם הגר"ד רצה ללמוד עמו בכתבי האריז"ל כיון שטען שבספר הלשם יש אריכות וכך עשו ולמדו ביחד את כל ה"עץ חיים". ואחר פטירת הלשם, כאשר למד הגר"ד בספרי הלשם, החזיק בידו את הספר ואמר בצער "אשאר, קיין אריכות נישט". - חבל, זה לא ארוך). ונכשסיפר רבינו שליט"א דבר זה להגאון הצדיק רבי יואל קלופט זצ"ל אמר לו שזו ידיעה חשובה מאוד.

היה מתענה הרבה פעמים תענית חלום, והסביר כי רואה תדיר שחלומותיו באמת מתקיימים. ובעת

שבנו יחיאל היה חתן וחלה מאד, ובאחד הימים היה נראה שמתחיל להתרפאות, חלם רבינו בלילה את הפסוק (בירמיה ח', ט"ו) "קוה לשלום ואין טוב לעת מרפה והנה בעתה", ובאותו יום הוא נפטר רח"ל.

הקפיד לטבול בשבת במקוה רק בפורשין ולא כשהמים חמים. באחת השנים בשבת שובה הגיע למקוה טהרה וכשראה שהיא חמה, מיד יצא החוצה, שם הבחין באחד מרבני השכונה שהולך להיכנס למקוה וכשהעיר לו על כך, ענה לו אותו רב בתמיהה: "שבת שובה בלי מקוה?!", אך הגר"ד זצ"ל השיב לו באותה מבע: "עושים עבירות בשבת שובה?!"

בצעירותו היה הגר"ד תקופה מסויימת בכולל אברכים ביישוב מוצא שליד ירושלים, שם היתה קבוצה של אברכים שהיו נוסעים כל שבוע במשך כל ימות השבוע לכולל וחוזרים לביתם לקראת שבת. כמובן שבמשך כל ימות השבוע היו לומדים בהתמדה עצומה ללא הפסק. פעם ביום ששי אחד, נטל הגר"ד את העיתון "קול ישראל" שהיה יוצא לאור באותה תקופה ועילעל בכותרות. מיד נודעקה רעיתו הרבנית שרה ע"ה על ה"ביטול תורה" שנגרם מזמן מועט זה של קריאה בעיתון.

"יש לייקר את חשיבות העיון והעמל בתורה, להתייגע ולעמול על הבנת הסוגיא בכל כוחות הנפש. רגיל אני לספר, וגדלתי קצת עם הסיפורים האלה בשערי חסד, בשם רבי דוד בהר"ן זצ"ל, שסיפר מאחיו שהיה מספר לו על אביהם הגה"ק רבי נחום שאדיקר זיע"א, שהיה מפורסם בכל העולם ובירושלים שבה התגורר באחרית ימיו. כידוע הוא היה מתענה הרבה תעניות בהפסקות, ופעם ראה אותו בנו ר' זלמן ר' נחום'ס, שהיה מבטל את התענית בסופה עשר דקות

לפני השקיעה (והיה לו תנאי בזה), עד שהעזו לשאלו על כך. אמר לו רבי נחום שהוא מרגיש טוב ולא הפסיק התענית מחמת חולשת הגוף, אלא שהרגיש בלימודו שהוא נחלש קצת מחמת התענית ובעת שלמד התוספות בבבא מציעא הוא לא הבין כל כך את עומק דבריהם, וידע שאם יאכל יתבאר לו, וכדי להבין טוב יותר את התוס' הוא מבטל תענית ההפסקה, כי כל מה שאפשר יותר להבין בלימוד אין ערוך לו יותר מכל".

בעת שהלך רה"י עם אביו גאון ישראל מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל להלוויית הגר"ד אמר לו אביו: "כעת אנו הולכים ללוות את אחד המיוחד מגאוני הזמן בעמקות התורה".

"מזכיר אותי שבימי ילדותי, בצעירותי, לפני למעלה מששים שנה נפטר בירושלים, גאון ירושלים רבי דוד בהר"ן זצוק"ל, בשבת מברכים של אלול. במוצאי שבת היתה ההלויה משערי צדק, כשהגיעו לבתי נייטין יצא הגאון הראב"ד רבי זליג ראובן בענגיס זצוק"ל, והתחיל להספיד בקול ארי, בשאגת ארי... והתחיל לומר "היינט איז גיווען שבת מברכים פון חודש אלול", והרעים בקולו "חודש אלול..." ואמר עוד - ידוע כמה שהיה מקפיד ולא היה מגזים - שהוא זוכר בימי נעוריו בליטא, שהחזן הבעל תפילה אמר "ראש חודש אלול", ורבתה בכיה נוראה בכל בית המדרש, התחילו בכיות נוראות, ובעזרת נשים עוד יותר, אחר כך שמעו צועקים "וואסער", "מים", מישוה התעלף... כך הוא תיאר בפרטות ובהרחבה איך היה נראה פעם שבת מברכים של ראש חודש אלול. אח"כ הוא הוסיף שהיום במידה מסויימת זה נשתכח. על התיאור הזה רבי ישראל סלנטר כבר כותב שהוא היה "רק לפנים", רבי ישראל כבר תובע אז שאלול נשתכח, אין לנו מושג כמה ירדת הדורות יש על דברים כאלו, ואמר הגאון הרב בענגיס זצ"ל, שאם הקב"ה נותן אבידה נוראה וגדולה, רעמים לפשט עקמומיות שבלב, הרי זה להזכיר גם כן דברים כאלו שפעם היה פשוט אצל כל אחד מישראל באופן טבעי, המילה "אלול" עשתה פחדים, וכשנתבונן שנלקח מאתנו בתוך זמן כזה גאון וצדיק, הרי הקב"ה רוצה גם לעורר אותנו לזכור איפה אנחנו עומדים..." (ספר 'אגרא דהספידא', מתוך הספר רבינו רה"י שיבלחט"א בהלוויית הגאון המופלא רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, מוצאי שבת מברכים-אלול אור לכ"ח אב תש"ע).

דיוקנו של צדיק

זכרונות הוד שנשמעו מפיהם של גדולי התורה זצוק"ל

הפתיליה משחרת את הבית מותר להוציאה לחוץ. פעם, בעת שהגיעו ילדים עולים לארץ ישראל ופקידי הסוכנות ניסו להעביר אותם על דתם, הגיע הגר"ד לבית מרן הגר"ז מבריסק זצ"ל והתחיל לתאר בפרוטרוט את מה שאירע עמם. כן סיפר שדיבר בנושא זה עם הגאון רבי משה בלויא זצ"ל. וכעת, בא לטכס עצמה עם מרן זצוק"ל. תוך כדי סיפור הדברים, פרץ הגר"ד בכבי מר על גורלם של אותם ילדים שנפלו למלחמות הרשע.

הגאון הגדול רבי יעקב בלויא זצ"ל

זכורני שגדלתי בבית אבי הר"ר יהודה בלויא זצ"ל, שהיה מבני ביתו של הגר"ד, וכשהזכיר את שמו ראו עליו שהוא מדבר על גאון וקדוש, ובהיות וגר בשכונת שערי חסד, היה רגיל הרבה בביתו, ודיבר עליו מתוך הערצה והערכה כאחד האריות, וממילא זכרוננו חקוק בלבי.

גם זכיתי להיות שליח מזקני הר"ר משה בלויא זצ"ל בשליחות שאיני זוכר באיזה ענין, וכאשר אמרתי לו שאני נכד הר"ר משה חיבבני מאד, וניכר היה שהיתה ידידות ביניהם (ואגב, שניהם נפטרו בסמיכות בשנת תש"ו).

על דקדוקי הלכה שלו זכורני שאבי זצ"ל סיפר לי שפעם ישבו כמה אברכים בביקור חג אצל הגר"ד, מישוה עישן סיגריה וכאשר הקופסה היתה מונחת על השולחן התעסק בה אחד האברכים ונקרעה הקופסא תוך כדי התעסקות. גער בו הגר"ד זצ"ל ואמר שזה זלזול בקדושת חול המועד, וכל דבר שאין בו צורך אסור לעשותו בחוה"מ.

ומשלא מצא את נעליו הלך לביהכנ"ס כשגרביים בלבד לרגליו.

כאשר נערכה שמחת שבע ברכות לנכדתו, הלך הגר"ד מביתו בשערי חסד, למקום עריכת השמחה בבית הספר "אלטשולר". בדרכו פנה ונכנס לבית מרן הגר"ז זצ"ל, וישב ושוחח עמו. מרן הגר"ז כיבדו והעריכו מאוד, וכאשר קם הגר"ד ללכת, ליווהו מרן הגר"ז עד הדלת, וקרא לי ואמר לי "גייט באגלייט" [לך ותלוה]. והיתה זאת הפעם היחידה שאמר לי אבא ללכת וללוות אדם כל שהוא, וכנראה שרצה בדוקא שאלך עם האי גאון וצדיק מהדור הקודם, והנה אני אכן הלכתי עימו ללוותו עד לבית הספר "אלטשולר" וכל הדרך לא הוציא רבי דוד בהר"ן מילה מפיו. ומהשתיקה שלו גם יכולתי ללמוד...

כאשר תיקן עצה להציל את כלל ישראל מאיסור טבל ע"י שהיה מפריש תרומ"מ באופן כללי על כל מי שלא הפריש (עין בזה באורך בספר 'ארח דוד' עמ' ס"ג-ס"ד), והציע את דבריו לפני מרן הגר"ז זצ"ל, אחר שנשא ונתן עמו אמר ע"ז הגר"ז "דבר זה תלוי במחלוקת ראשונים בענין שליחות, אמנם כיון שאתה אדם גדול הנך יכול להפריש תרומ"מ אך שלא ידעו אחרים מזה". בתוך הדברים טען הגר"ד שלידי ראשון לציון יש מקום שלא כבשו עולי בבל, והפירות מתערכים עם פירות שמחויבים במעשרות. פעם אחת שהיה בביתו מקרה שהפתיליה השחירה את הבית, אמר הגר"ד לנכדו [רבי נחום פרידמן או אחיו רבי שניאור], שיוציא את זה מחוץ לבית, והנכד לא רצה כ"כ לעשות דבר זה, ואמר לרבנו מה יגידו השכנים שיראו שאני מוציא פתיליה בשבת, ענה לו הגר"ד, אדרבה ילמדו השכנים שאם

מורנו ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל

שלמדתי בישיבת 'כנסת ישראל-חברון' התחתן ידידי רבי מרדכי שטרן זצ"ל עם נכדת הגר"ד זצ"ל, וזכינו להשתתף בשמחת שבע ברכות שבה השתתף הגר"ד זצ"ל. ראינו איך שמקפיד בכל הלכה והלכה על כל פרטיה ודקדוקיה, נטל את ידיו בישיבה באותו מקום שבו אכל וראו בחוש כיצד הקפיד על כל מג"א ומשנ"ב. יכלו ללמוד מהנהגתו אז את שולחן ערוך הלכות סעודה.

שמעתי מידידי רבי מרדכי שטרן זצ"ל כי בערוב ימיו של הגר"ד היה משנן בעיקר משניות, והיה מכניס בביאור המשנה בע"פ את כל השקלא וטריא שבגמרא ומפרשים.

חתנו של הגר"ד זצ"ל, רבי משה פרידמן זצ"ל, היה ידוע כמקנא קנאת ד' צבאות. בשבת קודש כשהיה רואה מרחוק רכבים שנוסעים היה נשכב על הכביש על מנת שלא יעברו, ועשה אצלי רושם עצום ומפליא איך כ"כ מסר נפשו למען שמירת השבת.

הגאון האדיר רבי מאיר הלוי סולובייציק זצ"ל

שמעתי מידידי, נכדו הגאון רבי שלמה יחיאל פרידמן זצ"ל, כי בערוב ימיו של הגר"ד חלה פעם וביתו ע"ה שטיפלה בו לא רצתה שיקום כהרגלו לתפילה בנץ החמה כותיקין, ולכן הלכה והחביאה לו את נעלי הבית אותם היה רגיל לנעול, במחשבה שעיי"ז לא יוכל ללכת לביהכנ"ס, אולם בבוקר כשקמה משנתה נוכחה לראות שרכנו לא נרתע

הרב ותלמידו

על הקשר בין רבי שמואל סלנט ורבי דוד בהר"ן

נחום, והגרש"ס שבהזדמנות זו רצה להביע את מורת רוחו מקצב הלימודים שאלו: באיזה דף אתם אווזים?... רבי זלמן שהבין את הרמז, לבש קנאה לכבודו של אביו ושאל את הגרש"ס קושיא אחת מקושיותיו של אביו בשעוריו, כאומר עתה ניווכח דרך לימודו של מי טובה יותר. ואכן, לא היה מענה בפיו של הגרש"ס על קושיתו. כשסיפר רבי

את מסכת בבא מציעא, ובאותה עת אף בישיבת הר"ן - ישיבתו של הגה"ק משאדיק לימד רבי נחום גם הוא מסכת בבא מציעא. אולם, בעוד שהגרש"ס הספיק בשעוריו במשך חודשיים ללמד מפרק ראשון עד פרק חמישי, רבי נחום לאחר כחודשיים אחז עם התלמידים עדיין בפרק ראשון. באותה עת נכנס לבית הגרש"ס בשליחות באיזה עניין - הגאון רבי זלמן בנו של הגאון רבי

וצדיקי ירושלים של מעלה. אכן, בקשר של רב ותלמיד היה מרן הגאון רבי שמואל סלנט זצוק"ל עם ש"ב ותלמידו עמוד ההוראה הגאון רבי דוד בהר"ן זצוק"ל. רבי דוד העריך מאד את הגרש"ס ותורתו, הערכה שאותה קיבל כבר מאחיו הגדול ורבו הגר"ז בהר"ן זצוק"ל שנהג לספר מעשה שהיה עמו בילדותו. הדבר אירע בעת שלימד הגרש"ס בישיבת 'עץ חיים'

רגל יום היואריצייט השבעים של הגאון רבי דוד בהר"ן, ויום הזכרון ה-107 להסתלקות הגר"ש סלנט שיחולף אף הוא בשבוע הבא (נלב"ע כ"ט מנחם אב תרס"ט), בקשנו לקבל מאת הרב נחום סלמן, שידיו רב לו בתורת גדולי ירושלים וערך ספרים על תורתם ומשנתם של הנהגות תריאריזותא הגר"ש סלנט והגר"ד בהר"ן, דברים שבאמתחתו על הקשר בין שני גאוני